

**SZÁLLÁSI ÁRPÁD:
HINTS ELEK (1893–1966)¹**

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Könyvárveréseken vagy antikváriumok kirakatában egyre ritkábban tűnik fel az őskori, ókori és középkori orvostudomány történetét tárgyaló két kötet, ez a kultúrhistorikusok számára is oly fontos forrásmunka, Farkaslaki Hints Elek szülész-nőgyógyász magántanár egyszemélyes vállalkozása.² Az eredetileg négy részre tervezetből csak kettő került ki a nyomdából, mégsem tetszik befejezetlennek. Sajnos a III–IV. kötet kézírata Budapest ostroma idején elpusztult,³ hiába keresnék hát megvétele a kiegészíteni kívánók.

Szerzője, az 1893-ban született Hints Elek, akinek családja Tamási Áron tündéri székely szülőfalujából származik, innét a farkaslaki előnév.⁴ A felmenő ági rokonság több világhírességet adott, közülük kiemelkedik a két Bolyai, kikkel a Benkő család révén kerültek leszármazási kapcsolatba.⁵ Farkaslaki Hints Teréz volt az édesanyja Tauffer Vilmos professzornak,⁶ a modern hazai nőgyógyászat megteremtőjének. Legközelebbi neves „rokona” mégis az édesapja, id. Hints Elek (1861–1919), aki a kolozsvári orvosi egyetem elvégzése után a nagy Billroth professzornál tanulta a sebészetet, majd 1902-től haláláig a marosvásárhelyi kórház sebész és szemész főorvosa, 1913-tól az igazgatója volt.⁷ Szaktekintélyét bizonyítja, hogy 1909-ben a brüsszeli Nemzetközi Sebészeti Kongresszuson Dollinger Gyula professzor mellett meghívott előadóként képviselte a magyar sebészetet.⁸ Rokonként ő kezdeményezte a két Bolyai exhumálását és közös sírba való eltemetését,⁹ a talált csontokról szakszerű másolatot készítve később ifj. Hints Elektől Berde Károlyig többen vizsgálhatták Bolyai János „gyanús” betegségét.¹⁰ Mint az antialkoholista mozgalom híve, hívta meg Marosvásárhelyre 1910-ben A. Forel svájci professzort, a mértéktelen szeszfogyasztás ártalmainak ismertetésére. A székelyek fővárosa 1919-ben nemcsak az anyaországgal való összekapcsolást veszítette el, hanem kitűnő kórházigazgatóját is. Elhunytakor egy egész tájegység gyászolta.

¹ Forrás: Szállási Árpád: Hints Elek pályaképe (1893–1966). = Orvosi Hetilap, 1994. pp. 303–305.

² Hints Elek: Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében (különös tekintettel a magyar viszonyokra). 1. köt. Az őskori és ókori orvostudomány. 2. köt. A középkori orvostudomány. Bp., 1939. 336 p. + 429 p., 1 t.

³ Hints Anette levélbeli közlése.

⁴ Ua.

⁵ Lásd: Hints Elek: Bolyai Farkas anyavédelmi előírása. (Gergely fia születése idején: 1826-ban). = Egészségügyi Munka, 1965. pp. 313–317.

Hints Elek: A Bolyaiak exhumált földi maradványai. = Orvostörténeti Közlemények 42 (1967) pp. 201–213.

⁶ Lásd: Fekete Sándor: Tauffer Vilmos. 1851–1934. Adatok a magyar szülészeti és nőgyógyászati történetéhez. (Szerk. és sajtó alá rend.: Antall József és Buzinkay Géza, előszó: Zoltán Imre). Bp., 1971. 164 p.

⁷ Czákó József: id. dr. Hints Elek. = Orvosi Szemle (Marosvásárhely), 1910. No. 2.

⁸ Ellenőr (Marosvásárhely), 1909. július 19.

⁹ Magyar Életrajzi Lexikon. I. köt. Bp., 1967. p. 275.

¹⁰ Lásd a fentebb már idézett dolgozatát!

Az 1893. február 7-én született fiú az apától a neve mellett, a hivatásérzetet is örökölte. Kitűnő maturátus után a kolozsvári orvosi karra iratkozott, s az első világháború előtti utolsó békeévben két szemesztert még Bazel egyetemén végzett, hogy a nyugati nyelvek mellett a nyugati intézetekben szintén otthonosan mozogjon. De közbeszólt a világégés és diploma nélkül esett át a „vöröskeresztségen”. A frontokról szerencsésen hazakerülve annyi menekült medikus társával együtt, a fővárosban szerezte meg orvosi oklevelét. A háborút lezáró 1919/20-as tanév végén, miközben a transzszilván alma mater már átkerült Szegedre. A tranzitórius trauma következtében több professzor hunyt el, a világhírű Apáthy István és Lechner Károly mellett a gyermekgyógyász Genersich Gusztáv és a sebész Hevesi Imre, akinek intézetébe készült a frissen végzett Hints Elek. Hevesi halála után a Vidakovits-klinikán töltötte az 1921–1923 közötti két évet, majd 1924-ben már a híres Tauffer-klinika (a II. sz. Női Klinika) díjas gyakornokai között találjuk.¹¹ Mint említettük, Tauffer professzor a nagybátyja volt, aki nyugdíjasként is „fazont adott” az intézetnek. Az utód Tóth István professzor a fiatal nőgyógyászbán korán felismerte a kivételes klinikusi képességet, ezért 1928 elején szinte mély vízbe vetve kinevezést kapott az ország egyik legnagyobb vidéki gyógyintézetének, a gyulai kórház szülészeti-nőgyógyászati osztályának élére. Ott kitűnően megállta helyét, de Tauffer professzornak más volt a terve. Ekkor kezdte el kidolgozni legmaradandóbb művét, az „Új Szülészeti Rendtartás”-t,¹² melyhez a tanulmányokat az Országos Stefánia Szövetségen belül működő szülészek készítették: id. Szénásy József mellett ifj. Hints Elek, aki 1929-től nyugdíjba vonulásáig, 1959-ig a X. kerületi Szülőotthon igazgatója volt. Ugyanakkor kinevezték Pest–Pilis–Solt–Kiskun, valamint Komárom és Esztergom megye szülészeti felügyelő főorvossá, hogy a szülészeti rendtartás betartását a gyakorlatban is ellenőrizhesse. Közben figyelemre méltó szakdolgozatai jelentek meg a myoma és terhesség tárgyköréből,¹³ a placenta accreta kérdéséről,¹⁴ foglalkozott a graviditás és a tuberkulózis kapcsolatával, s ezek alapján 1938-ban magántanárrá habilitálták, azt megelőzően pedig az Országos Közegészségügyi Tanács tagjává választották. 1940–1948 között az Országos Közegészségügyi Intézet ápolónő és védőnő képzésében a szülészet-nőgyógyászat előadója. Politikamentes mentalitása viszonylagos nyugalmat biztosított neki, hogy kellőképp hódolhasson szakmája mellett az orvostörténet-írásnak,¹⁵ amely a háború kezdetével részéről lezárult.

Az orvostörténelem hazai művelői kivételes évtizedet zártak 1940-ben. 1929-ben jelent meg Magyar-Kossa Gyula ‘Magyar orvosi emlékek’ c. művének első két kötete,¹⁶ valamint Herczeg Árpádnak a Manardus mesterről szóló monográfiája.¹⁷ Azt követte Engländerné Brüll Klára könyve a pest-budai orvosokról és kórházakról,¹⁸ majd 1936-ban Győry Tibor kartörténete,¹⁹ közben Debrecenről Győrig, Sátoraljaújhelytől Szombathelyig a legjelentősebb vidéki kórházak múltjának ismertetése. Ily gazdag hazai választék mellett 1927 óta egyetememes orvostörténet nem

¹¹ Magyarország orvosainak évkönyve és czimtára. Bp., 1924.

¹² Az Új Szülészeti Rendtartás törvénytervezetének előtanulmánya s anyagának ismertetése. Vitéz Dr. Keresztes-Fischer Ferenc m. kir. berügyminiszter úr önagságának benyújtja: Dr. Tauffer Vilmos m. kir. udv. tanácsos, ny. egyet. ny. r. tanár, a szülészeti ügyek ministeri biztosa. 1933. december hó. + Az Új Szülészeti Rendtartás. Benyújtja Dr. Tauffer Vilmos. Bp., 1934. 125 p.

¹³ Hints Elek: Myoma és terhesség. = Orvosképzés, 1935. Tóth-különfüzete.

¹⁴ Hints Elek: Adatok a placenta accreta kérdéséhez. = Magyar Nőgyógyászat, 1935. 9. sz.

¹⁵ Lásd pl.: Hints Elek: Császármetszések a sterilitás előtti időben. (Simmelweis korában.) = Orvostörténeti Közlemények 18 (1960) pp. 73–82.

Hints Elek: A halhatatlan Semmelweis. = Egészségtudomány, 1963. pp. 161–175.

Hints Elek: Mérföldkövek az orvostudomány történetében. I. rész. Gyógyítás az ókorban. = Egészségügyi Munka, 1964. pp. 198–202.

¹⁶ Magyar-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. 1–2. köt. Bp., 1929. 368, 337 p. (A Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat Könyvtára 121., 122.)

¹⁷ Herczeg Árpád: Manardus János (1462–1536) magyar udvari főorvos élete és művei. Bp., 1929. 69 p., 11 t. (Kiegészítése: További magyarországi vonatkozások Manardus műveiben. = Orvosi Hetilap, 1927.)

¹⁸ Engländerné Brüll Klára: Orvosok és kórházak Pest-Budán. A legrégebbi időktől a városok egyesítéséig. Bp., 1930. 136 p.

¹⁹ Győry Tibor: Az orvostudományi kar története 1770–1935. Bp., 1936. XVI, 842 p., 14 t. (A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története. 3.)

jelent meg nyelvünkön, s e nagy hiátus kitöltésére vállalkozott a harmincas évek végén a szülésnőgyógyász Hints Elek, akit közben a szakma magántanárrá habilitált.

Furcsa véletlen, hogy 1939-ben két klasszikus orvostörténet hagyta el a nyomdát, amikor a teljes kapacitást még nem kötötte le a háború. Egyik a Szumowski-féle tankönyv, Herczeg Árpád avatott tollú és kellő szakértelmű tolmácsolásában,²⁰ a magyar részekkel történő kiegészítés pedig már-már önálló munkává avatja. A másik Hints Eleké, melynek első kötete közel 300 oldalon Az őskori és ókori orvostudomány történetét tárgyalja, általános és kultúrhistoriai közegbe ágyazottan.²¹ Ahogy az előszóban Magyary-Kossa írja: „A könyvnek érdeme, hogy kellőleg kidomborítja a történelmi háttért és a milieu-t”.²² Imponáló a felhasznált irodalom jegyzéke, valamint a névmutató lexikonszerű szerkezete. Annál inkább, mert az általános rész nem életrajzok összessége, még csak nem is az ókori kultúrák egymásutáni lajstromozása, hanem az orvosi gondolkodás, valamint az egyes szakmák fejlődésének megkomponálása, már-már az alépítmény-felépítmény logikája szerint. Bepillantva a gazdasági fejlődés, a hatalmi mechanizmus, vagy akár a táplálkozástörténet kulisszatitkaiba. A szüléset és bábaság mindig kiemelt fejezet, mely egyáltalán nem tűnik érdeklődési elfogultságnak. A második kötet A középkori orvostudomány 400 oldalas, Kr. u. 400–1500 közötti időkből. A Római Birodalom bukásától a nemzeti államok kialakulásáig, benne a bizánci, az iszlám és a népvándorlás orvosi ismereteinek sajátosságaival. A hét fejezetből első az európai népek medicinája, hetedik pedig „összefoglaló fejezetek a középkorból” a kolostori gyógyítórendektől az egyetemek kialakulásáig. Filozófia, asztrológia, mágia, démonológia, valamint balneológia, prostitúció és pszichózisjárványok, másrészt az egzakt tudományok kialakulása, szakszerű szöveggel érdekesen megírva, korrekt irodalmi és illusztrációs utalásokkal. A magyar kultúrát is szervesen beépítette, az adaptáció természetének megfelelően. Meglepő, hogy a Szekfü-féle szellemtörténeti szemlélet mellett, mennyi benne a gazdaságtörténeti kiegészítés, akár Max Weber-i értelemben is.

A fentiekből talán kitűnik, hogy Hints Eleknek sikerült egy korszerű ókori–középkori orvostörténetet írni.

A tervezett harmadik kötet ‘Az újkori orvostudomány’, a negyedik pedig ‘A XX. század orvostudománya’ címet viselte volna, mindkettő 500 oldalra tervezve. A Hints család egy szavahihető és túlélő tagja szerint a kéziratot a háború alatt idegen katonák feltűzelték. Örök kár, mert ez lett volna eddig a legteljesebb magyar nyelvű orvostörténeti munka, melyet még képes volt egyetlen ember összefoglalni.

Az ajánlások is sokatmondók. Első kötetét édesapja szellemének dedikálta, a másodikat pedig Tauffer Vilmos és Tóth István professzornak, „volt nagy mestereim áldott emlékének”.²³ Ő búcsúztatta Az orvos című lapban a 20. század legnagyobb magyar nőgyógyászát,²⁴ 1940-ben jelent meg ‘Átöröklés a Bolyaiaknál’ című tanulmánya, mely az Országos Közegészségügyi Egyesületben hangzott el.²⁵ Ezek szerint a két matematikus a zsenialitást apai ágon örökölte (volna), míg a pszichotikus vonásokat az anyai nagyanya, Bakman Juliannától. Ami pedig Bolyai János konkrét bőrbaját illeti, Hints Elek kritika nélkül elhiszi a kezelőorvos Péterffy Pál kórisméjét, mely szerint az „herpes syphiliticum” lett volna. Berde Károly ezt nem látja

²⁰ Szumowski Ulászló [Władisław]: Az orvostudomány története bölcsészeti szempontból néve. (Ford.: Herczeg Árpád). Bp., 1939. XI, 649 p.

²¹ Hints Elek: Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében. 1. köt.: Az őskori és ókori orvostudomány. Bp., 1939. 336 p., 2. köt.: A középkori orvostudomány. Bp., 1939. 429 p.

²² Lásd: Hints Elek: Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében. 1. köt. Az őskori és ókori orvostudomány. Előszó. Bp., 1939.

²³ Hints Elek: Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében. 2. köt. A középkori orvostudomány. Ajánlás. Bp., 1939.

²⁴ Hints Elek: Tauffer Vilmos. = Az Orvos, 1935. január

²⁵ Hints Elek: Átöröklés a Bolyaiaknál. Bp., 1940. 32 p.

bizonyítottak.²⁶ Ugyanezen évben jelent meg ‘Semmelweis felfedezésének sorsa’ című 12 oldalas írása,²⁷ melynek nem volt feladata új ismereteket nyújtani.

Hints Elek élete 1966. július 21-én zárult le. Orvostörténeti munkássága maradandó eredménnyel, csonkán is a legkülönbek közé tartozik. Két kötete, néhány tanulmánya, valamint az „Új Szülészeti Rendtartás” örzi nevét, s nélküle nehéz lenne ma magyarul orvostörténetet írni.

Az ősi régióban, ahová Sudhoff, Sigerist és Pagel monogramja mutatja az utat.

²⁶ Lásd: Berde Károly: Volt-e Bolyai Jánosnak syphilise? = Orvostörténeti Közlemények 69–70 (1973) pp. 131–143.

²⁷ Hints Elek: Semmelweis felfedezésének sorsa. Bp., 1940.